

**A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY
MUNKAERŐPIACI KEZELÉSE
EURÓPÁBAN A JÁRVÁNY
ELSŐ HULLÁMA UTÁN**

MAKÓ ÁGNES & NÁBELEK FRUZZSINA

1. A bértámogatási programok folytatása
2. Munkahelyteremtő támogatások
3. A munkanélküli-támogatások kiterjesztése
4. A munkavállalók képzése
5. Árbevétel-kieséshez kötött támogatások
6. Adó-visszatérítések és új adókedvezmények
7. Hitelezés és hitelmoratóriumok
8. Kitekintés: a kormányzati intézkedések hatása és a járvány utáni időszak kockázatai

Az egyes európai országokban számos különböző típusú és mértékű intézkedést vezettek be a koronavírus-járvány munkaerőpiaci hatásainak ellensúlyozására. Míg a járvány első hulláma idején az intézkedések elsődleges célja a vállalkozások likviditásának gyors javítása és ezen keresztül a munkahelyek tömeges megszűnésének elkerülése volt, a járványhelyzet enyhülésével egyre nagyobb szerepet kap a gazdasági újraindítás támogatása és a válság utáni kihívások kezelése. Jelen írásunkban az Európában bevezetett – a munkaerőpiacot érintő legjellemzőbb – intézkedéseket tekintjük át a 2020 őszétől eltelt közel egyéves időszakban. A fejezetben kitérünk a korábbi intézkedések (lásd *Makó–Nábelek*, 2020) folytatásaira és esetleges módosításaira, valamint az újonnan bevezetett eszközökre is.

1. A BÉRTÁMOGATÁSI PROGRAMOK FOLYTATÁSA

A különböző bértámogatási programok a válságkezelés legelterjedtebb eszközei közé tartoztak, a *Eurofund* (2020) összefoglalása alapján a járvány első hullámában Norvégián kívül minden európai ország bevezetett valamilyen formában ilyen programot. A járvány újabb hullámaival ezeket a programokat rendszerint meghosszabbították, több helyen pedig könnyítettek az igénylés adminisztratív folyamatán. Egyes országokban ugyanakkor – valószínűsíthetően a programok kivetését előkészítve – a bértámogatás igénybevételének feltételei szigorúbbá váltak a kezdeti viszonylag kiterjedt programokhoz képest, több országban pedig a támogatás mértéke is csökkent a válság második évére. Franciaországban például a bértámogatás mértékét 2020 júniusától 70-ről 60 százalékra csökkentették, ugyanakkor a programot kiterjesztették a közszférára, és több lépésben 2021 szeptemberig tették elérhetővé. Észtországban a támogatás az első időszakban legalább 30 százalékos bevételkiesés esetén volt igényelhető, 2021-ben azonban már 50 százalékos csökkenéshez kötötték, mértékét pedig 70-ről legfeljebb 60 százalékra csökkentették. Bulgáriában a kezdeti, egységesen 80 százalékos támogatás helyett a bevételkiesés mértékétől függően legfeljebb 60 százalékos támogatásra tértek át. Svédországban ugyanakkor a bértámogatási programot állandósították, 2021 szeptemberétől bármely vállalkozás igénybe veheti, amely rajta kívül álló ok miatt került pénzügyileg nehéz helyzetbe, és munkaidő-csökkentésre kényszerül.

2. MUNKAHELYTEREMTŐ TÁMOGATÁSOK

A munkahelymegőrzést szolgáló bértámogatási programokkal párhuzamosan több országban a gazdaság újraindításához kapcsolódó bértámogatási prog-

ramot vezettek be, amely rendszerint az új munkahelyek teremtése, valamint a járvány okozta leállások miatt elbocsátottak újrafoglalkoztatása után vehető igénybe. A programok közös jellemzője, hogy egy munkavállaló (újra)felvételeinek együtt kell járnia a cég létszámnövekedésével egy korábbi időszakhoz viszonyítva, a legtöbb esetben a bértámogatás utáni időszakra továbbfoglalkoztatottsági kötelezettség terheli a céget, és nem csökkenhet a cég állományi létszáma a támogatási időszakhoz képest. A támogatásokat a legtöbb országban a járvány első hulláma után, 2020 nyarán vezették be, az újabb hullámokat és a kapcsolódó lezárásokat követve azonban a legtöbb esetben meghosszabbították őket legalább 2021 első félévéig, több országban pedig 2021 végéig.

Ausztóriában a „restart bónusz” program¹ keretében a korábban elbocsátott munkavállalók legalább részmunkaidős újrafoglalkoztatásáért igényelhető állami bértámogatás, amelynek mértéke a munkavállaló korábbi béréhez igazodik, és 28 hétig vehető igénybe. A program 2020 júniusában indult, de később 2021 végéig kiterjesztették. Olaszországban ideiglenesen – 2021. július és év vége között – alkalmazhatók az úgynevezett újrafoglalkoztatási szerződések, amelyek keretében az újonnan felvett munkavállalók után a vállalkozások hat hónapon keresztül mentesülnek a szociális hozzájárulási adók alól. A hat hónapos próbaidőszak lejártá után a felek dönthetnek a szerződés megszűnése mellett, vagy a szerződés határozatlan idejű munkaszerződéssé alakul. Hasonló programokat vezettek be Norvégiában, Magyarországon és Finnországban a vendéglátásban dolgozóakra vonatkozóan. Finnországban ugyanakkor a munkáltatók 2020 végéig, ha munkaerő-felvételt terveztek, kötelesek voltak elsőként azokat a munkavállalókat visszavenni, akiket az esetleges járvánnyal összefüggő kapacitáscsökkentés miatt bocsátottak el korábban.

Görögországban 2020 októbertől kezdődően az állam hat hónapon keresztül minden újonnan felvett munkavállaló szociális hozzájárulási adóját átvállalja. Amennyiben a munkáltató tartósan munkanélküli személyt vesz fel, az állam további 200 euró bértámogatást nyújt. A program 100 ezer, a magán-szektorban újonnan létrehozott munkahely megteremtéséig tart. Hasonló munkahelyteremtő bértámogatást vezettek be Dániában, Bulgáriában, Cipruson, Magyarországon, Litvániában és Spanyolországban. A munkahelyteremtő bértámogatások a felsoroltak közül több országban kiemelten kezelnek egyes csoportokat, így például Dániában a bértámogatás az 50 év feletti tartósan munkanélküli után vehető igénybe, Magyarországon pedig a támogatás újabb szakaszaiban a fiatal álláskeresőket, illetve a középfokú alacsonyabb végzettségű munkanélkülieket után. Bulgáriában a támogatás a vendéglátásban működő vállalkozásokat célozza, míg Litvániában azokat a cégeket, amelyek korábban a járvány miatt kapacitáscsökkentésre vagy teljes leállásra kényszerültek. Spanyolországban a bértámogatás a teljes munkaidős, határozatlan idejű szerződéssel történő foglalkoztatást, illetve az 55 év feletti foglalkoztatását támogatja kiemelten.

¹ Az egyes munkahelyteremtő támogatások leírása a *Eurofund* (2020–2021) adataira támaszkodik.

2.1. Fiatalok elhelyezkedését támogató programok²

A munkahelyteremtéshez kapcsolódóan több európai országban kiemelt szerepet kapnak az olyan támogatási formák, amelyek a fiatal álláskeresők elhelyezkedését segítik elő. Ezek a járulékkedvezmények és bértámogatási eszközök a legtöbb esetben azon munkaadók számára elérhetők, amelyek teljes munkaidős, illetve hosszú távú szerződéssel alkalmaznak fiatalokat új munkavállalóként. Új támogatási formákat vezettek be, vagy a már meglevőket terjesztették ki Belgiumban, Franciaországban, Görögországban, Magyarországon, Írországon, Olaszországban, Portugáliában, Svédországban, valamint az Egyesült Királyságban.

Belgiumban régióként eltérő támogatási formák jelentek meg a járványidőszakban. Brüsszelben a munkaadók bértámogatást igényelhetnek legfeljebb havi 800 euró összegben, legfeljebb hat hónapos időtartamra, ha felsőfokú végzettség nélküli álláskeresőt vesznek fel bármely korosztályból, valamint legfeljebb havi 500 eurós támogatást kérhetnek legfeljebb hat hónapos időtartamra, ha 18–30 éves, felsőfokú végzettségű álláskeresőt alkalmaznak. A Flamand régióban a munkáltatók járulékkedvezményt igényelhetnek legfeljebb két éves időtartamra, ha alacsony iskolai végzettségű, 25 év alatti személyt alkalmaznak. A Vallon régióban a 25 év alatti álláskeresők legfeljebb három évig bértámogatást kaphatnak. Franciaországban 2020 augusztusa óta minden olyan cég kaphat legfeljebb 4000 euró támogatást, amely újonnan alkalmaz 26 éven aluli személyt legalább három hónapos időtartamra. Az elérhető támogatási összeg függ a munkaidőtől és a foglalkoztatás időtartamától. A támogatást eredetileg 2021. januárig lehetett igényelni, majd meghosszabbították 2021 májusáig.

Görögországban 2020 júliusától támogatják azokat a cégeket, amelyek felsőfokú végzettségű, 22–29 éves munkanélküli fiatalokat alkalmaznak. A munkaadó vállalatoknak nyújtott támogatás a munkaerő havi fizetésének és az egyéb bérköltéseknek a 75 százalékát teszi ki, legfeljebb havi 750 eurós plafonnal, legfeljebb 10 hónapos időtartamra. Emellett a 18–29 éves álláskeresőket alkalmazó cégek korábban is létező támogatását is kibővítették. Korábban a támogatás a bérköltések legfeljebb 50 százalékát fedezte havi 500 eurós plafonnal, 2020 júliusa óta ezt a bérköltések 75 százalékára emelték, legfeljebb havi 750 euró értékben.

Magyarországon 2020. májustól augusztusig igényelhettek támogatást a legalább hat hónapja állást kereső, 25 év alatti fiatalokat alkalmazó cégek. 2020 októberétől új támogatást vezettek be az alacsony végzettségű fiatal álláskeresőket alkalmazó cégek számára. A támogatás a bér legfeljebb 50 százalékát és a járulékokat fedezte, legfeljebb havi 100 ezer forintos plafonnal, legfeljebb öt hónapig. 2021 júniusától a támogatást kiterjesztették azokra a 25 éven aluliakra, akik legalább egy hónapja regisztrált álláskeresők, a támogatható időszakot pedig öt hónapról hat hónapra hosszabbították meg.

² A szakasz az Olaszországgal kapcsolatos információkon kívül az OECD (2021a) összefoglalójára támaszkodik.

Írországban a fiatal álláskeresőket alkalmazását elősegítő programot 2020 augusztusában kiterjesztették, a felső korhatárt 25 évről 30 évre emelték. A legalább négy hónapja munkanélküli fiatalokat alkalmazó vállalatok 7 500–10 000 euró támogatást kaphatnak kétéves időtartam alatt.

Olaszországban³ a munkaadók teljes mértékben mentesülnek a járulékok alól (évi 6.000 eurós plafonnal), ha 36 év alatti új munkavállalót vesznek fel határozatlan idejű szerződéssel, vagy ha határozott idejű szerződéssel foglalkoztatott munkavállalójuk szerződését határozatlan idejűvé alakítják át, amennyiben ez a munkavállaló első határozatlan idejű munkaszerződése.

Portugáliában azok a munkáltatók igényelhetnek támogatást, akik legalább 6 hónapja, fiatalok esetén pedig legalább 2 hónapja állást kereső tartós munkanélkülieket alkalmaznak. A támogatás legfeljebb a bér 50 százalékát fedezheti, plafonja a minimálbér összege.

Svédországban az 1998 és 2002 között született munkavállalókra vonatkozó munkáltatói járulékokat csökkentik a 2021–2023 közötti időszakban.

Az Egyesült Királyságban a tartós munkanélküliség kockázatának kitett 16–24 évesek foglalkoztatását támogatják. A munkaadók új álláshely létrehozása esetén a 2021 decemberéig munkába állók munkabérére a minimálbér összegéig igényelhetnek támogatást legfeljebb 6 hónapos időtávra, valamint ezen felül személyenként 1.500 font költségtérítést a fiatalok foglalkoztathatóságának fejlesztésére.

3. A MUNKANÉLKÜLI-TÁMOGATÁSOK KITERJESZTÉSE

Az egyéni vállalkozókra kiterjesztett munkanélküli-támogatásokat a legtöbb országban meghosszabbították 2021-ben is. Olaszországban „kártalanítást” vezettek be egyéni vállalkozók számára, akiknek a bevétele legalább 50 százalékkal visszaesett az előző három évhez viszonyítva. Szlovákiában a legalább 20 százalékos bevételecsökkenést elszenvedő egyéni vállalkozók közvetlen havi támogatást kapnak, annak mértéke a bevételkiesés nagyságától függ. Lettországban 2021. december 31-ig az egyéni vállalkozások mellett a mikrovállalkozások tulajdonosai is igénybe vehetik a munkanélküli-támogatást. Portugáliában 2021 januárjától az egyéni vállalkozók és mikrovállalkozások tulajdonosai által is igénybe vehető támogatást vezettek be. Olaszországban a munkanélküli-támogatás mértéke négy hónap után havonta automatikusan csökken, ezt a mechanizmust 2021 végéig azonban felfüggesztik. Szlovákiában a munkanélküli-támogatás időtartamát két hónappal hosszabbították meg egészen 2021 májusáig.⁴

³ Lásd ilo.org.

⁴ A járvány első hulláma alatt néhány dél-európai országban elbocsátási moratóriumot vezettek be. Ezeket 2021 folyamán mindegyik országban megszüntették (Spanyolországban 2021 júniusában, Olaszországban és Görögországban pedig júliusban).

4. A MUNKAVÁLLALÓK KÉPZÉSE

Míg a járvány első időszakában az európai gazdaságokban elsősorban a munkahelyek megőrzése érdekében a vállalkozások likviditásának támogatásá-

ra helyezték a hangsúlyt, később több országban a megváltozott munkakörülményekre és a munkanélküliség növekedésére, bizonyos szektorokban pedig a munkaerő-kereslet növekedésére reagálva egyre nagyobb szerepet kap a munkavállalók képzése és átképzése. Franciaországban a bértámogatási programhoz képzési támogatásokat is kötöttek, amelynek keretében, ha a munkavállaló képzésben vesz részt, az állam a bére 100 százalékát is támogathatja. Emellett 2021-től az állam az elbocsátások megakadályozása érdekében hozzájárul a munkavállalók átképzési költségeihez. Hollandiában, Spanyolországban és Olaszországban növelik a munkanélküliek képzésére létrehozott programok forrásait. Továbbá Olaszországban a képzésben részt vevő munkavállalók kieső munkaóráit az állam kompenzálja a munkáltatók számára. Dániában a képzésben részt vevő álláskeresőknek járó támogatást emelik: a szakképzésben részt vevők 2021 márciusától a korábbi munkanélküli-támogatásuk 110 százalékára jogosultak. Ausztriában ehhez hasonló módon 2022-ig „Covid képzési bónusz” nyújtanak a képzéseken részt vevő munkanélkülieknek.

5. ÁRBEVÉTEL-KIESÉSHEZ KÖTÖTT TÁMOGATÁSOK

A járvány hatására nehéz helyzetbe került vállalatok likviditásának megőrzésére több ország kormányzata is bevezetett árbevétel-kieséshez vagy forgalomcsökkenéshez kötött közvetlen támogatásokat.

Németországban⁵ 2020 nyarán áthidaló támogatási eszközt vezettek be a legfeljebb 500 millió euró éves árbevételű kis- és közepes vállalatok számára, összesen 25 milliárd euró értékben. Ezt azok a vállalatok vehetik igénybe, amelyek árbevétele legalább 30 százalékkal csökkent a 2020. április és augusztus közötti időszakban 2019 megfelelő időszakához képest, vagy legalább 50 százalékkal csökkent két egymást követő hónapban 2020. április és augusztus között. A költségtérítés összege legfeljebb havi 200 ezer euró. A cég fix működési költségeinek 40 százalékát megtéríti az állam, ha az árbevétel legalább 30 százalékkal csökkent, a költségek 60 százalékát térítik meg, ha az árbevétel 50–70 százalékkal csökkent, és a költségek 90 százalékát fedezik, ha az árbevétel több mint 70 százalékkal csökkent. Az átlagos munkaerőköltségek 20 százalékára is igényelhető a térítés.

Olaszországban⁶ sajáttőke-konzolidációs lépéseket vezettek be azon cégek számára, amelyek 2020 március–áprilisában legalább 33 százalékos árbevétel-csökkenést szenvedtek el a járvány miatt az előző év azonos időszakához képest, és amelyek befizették jegyzett tőkéjük emelését 2020. május 19. és december 31. között. Az egyik eszköz a kis- és közepes vállalatok számára nyújt támogatást olyan formában, hogy az állam kis- és közepes vállalatok által kibocsátott kötvényeket jegyez, és az így kapott összeget három-hat év múlva kell visszafizetni.

⁵ Lásd KPMG.

⁶ Lásd KPMG.

Hollandiában⁷ az állásmegtartást elősegítő áthidaló eszköz keretében azok a cégek kaphatnak kompenzációt, amelyeknek forgalma 2020. március 1. és július 31. között bármely három egymást követő hónapban legalább 20 százalékkal csökkent 2019-es forgalmuk negyedéhez képest. A kompenzáció a 2020. március és május közötti időszak munkaerőköltségeit fedezi, legfeljebb a munkaerőköltség 90 százalékáig jár, a forgalomcsökkenés arányában. Az eszköz második része plusz négy hónapra igényelhető, a 2020. június–szeptemberi időszak munkaerőköltségeinek fedezésére. Azon vállalatok, amelyek igénybe veszik a kompenzációt, vállalják, hogy nem fizethetnek ki osztalékot vagy bónuszt a menedzsment számára a 2020-as évre, valamint nem vásárolhatnak vissza saját részvényt, amíg a részvényesek el nem fogadják a 2020-as év pénzügyi kimutatását. Emellett Hollandiában a kis- és közepes vállalatok számára bevezették az állandó költségek (*overhead*) kompenzációját tartalmazó eszközt, amely legalább 30 százalékos forgalomcsökkenés esetén vehető igénybe legfeljebb 50 ezer eurós összegben négy hónapra, adómentesen.

Belgiumban⁸ azok a cégek, melyeknek a 2020. március 14. és április 30. közötti forgalma legalább 40 százalékkal csökkent a 2019 azonos időszaki forgalmához képest, egyszeri, 3000 eurós kompenzációt kaptak (a teljes keret összesen 990 millió euró). A programot 2020 szeptemberében kiterjesztették a kulturális szektorra, év végén pedig a meghosszabbítása mellett döntöttek: a támogatást minden olyan cég igényelheti, amelynek az igényléskor legalább 60 százalékkal alacsonyabb volt a forgalma az előző év azonos időszakához képest.

Franciaországban⁹ a legfeljebb 1 millió euró éves árbevételű és legfeljebb 10 foglalkoztatottal működő mikro- és kisvállalkozások, valamint egyéni vállalkozók számára hoztak létre szolidaritási alapot. Ebből azon cégek, amelyek forgalma legalább 70 százalékkal csökkent 2020 márciusában 2019 azonos hónapjához képest, vagy a járvány miatt ideiglenesen be kellett zárniuk, legfeljebb 1500 eurós, adómentes támogatást igényelhetnek 2020. március 31-től. 2020. április 3-tól ezt a támogatást kiterjesztették a legalább 50 százalékos forgalomcsökkenést elszenvedő cégekre is. Emellett 2020. április 15-től a legnehezebb helyzetbe került vállalkozások 2000 euró kiegészítő támogatásért folyamodhattak.

Dániában¹⁰ a járvány kapcsán árbevétel-csökkenést elszenvedett cégek fix költségeinek 25–80 százalékát vállalja át az állam. (Ha az árbevétel visszaesése 80–100 százalékos, 80 százalékot, ha 60–80 százalékos, 60–80 százalékot, ha pedig 30–60 százalékos, 25 százalékot.) A bezárásra kényszerülő cégek összes fix költségét átvállalja az állam.

Szlovákiában 2020 októberében vezettek be árbevétel-csökkenéshez kötött közvetlen támogatást a turizmusban működő vállalkozások számára. A támogatást havi szinten igényelhetik azok a vállalkozások, amelyek legalább 40 százalékos bevételcsökkenést szenvedtek el 2019 azonos hónapjához viszonyítva.

⁷ Lásd [KPMG](#).

⁸ Lásd [Eurofund](#).

⁹ Lásd [Eurofund](#).

¹⁰ Lásd [KPMG](#).

A támogatás mértéke a bevételkiesés nagyságától függően a 2019-es forgalom 4–10 százaléka lehet. A támogatást a vállalkozások 2021 végéig igényelhetik.

6. ADÓ-VISSZATÉRÍTÉSEK ÉS ÚJ ADÓKEDVEZMÉNYEK¹¹

6.1. Személyi jövedelemadó

A szja-típusú adóterhek mérséklése több európai országban is fontos szerepet kapott a járvány okozta válság hatásainak enyhítésében.

Ausztóriában bizonyos jövedelmi kategóriákban csökkentették az adókulcsot, Lengyelországban pedig kiszélesítették az alacsony jövedelműek alacsony adókulccsal adózó sávját. Szja-mentességet vezettek be a járvány hatásainak enyhítésére kapott támogatásokra Horvátországban. Ehhez hasonlóan Lengyelországban adómentes minden olyan juttatás, amelyet a munkavállalók az otthonról végzett munka miatt megnövekedett rezsiköltségeik után kapnak.

Több országban a jótékonykodás, adakozás kapcsán járó adókedvezményeket vezettek be. Olaszországban az adakozott összeg 30 százaléka, Szlovéniában pedig a 100 százaléka leírható lett az adóalapból. Belgiumban adójóváírást kaphatnak az adakozók és a kis- és középvállalkozásokba befektetők is.

Ezenkívül Németországban emelték a magánszemélyek kereskedelmi adójára vonatkozó kedvezményeket, Hollandiában enyhítették az szja-köteles vállalkozók adókedvezményének feltételeit, Szlovéniában adómentessé tették az országon kívülről származó jövedelmeket, Svédországban pedig megemelték az egyéni vállalkozók esetleges jövőbeli veszteségeinek ellensúlyozására szolgáló adóelosztási tartalékot.

6.2. Munkáltatói adóterhek

A munkáltatói adóterhek csökkentése sok európai országban fontos eszköze a válság elleni védekezésnek.

Európa-szerte jellemző kormányzati lépés volt a járuléksökkentés. Horvátországban a 2020 áprilisában bejelentett intézkedéscsomag részeként az állásmegőrző támogatást igénybe vevő cégek mentesülnek a támogatott fizetések járulékai alól. Lengyelországban a járvány által leginkább sújtott szektorokban működő vállalatok teljes munkaadójárulék-mentességet kaptak 2020 novemberére, és az árbevétel előző évhez képest legalább 75 százalékos csökkenése esetén a 2020. júliustól szeptemberig tartó időszakra is. Svédországban a cégek mentesülnek a nyugdíjjárulékon kívül minden más járulék fizetése alól a 2020. március–június időszakra, ez a kedvezmény legfeljebb 30 foglalkoztatottra vehető igénybe cégenként. Emellett Svédországban az egyéni vállalkozóknak is csak nyugdíjjárulékot kell fizetniük 2020 egészében.

Magyarországon¹² a járványnak leginkább kitett ágazatokban (például turizmus, vendéglátás) működő cégek a járvány első hullámában adó- és járulék-kedvezményt kaptak, a munkavállalók bére után csak személyi jövedelemadót

¹¹ Ez az alfejezet a Magyarországgal kapcsolatos információkon kívül a *KPMG* (2021) összefoglalójára támaszkodik.

¹² Lásd [NAV](#).

és maximum 7710 forint egészségbiztosítási járulékot kellett megfizetniük. A katás és kivás vállalkozók ezekben az ágazatokban adómentességet kaptak 2020. március–június hónapokra. 2020. november 11-én újra csökkentek a veszélyeztetett ágazatokban működő vállalkozások foglalkoztatottakkal kapcsolatos közterhei. 2020. november hónapra foglalkoztatottaik után nem kellett sem szociális hozzájárulási adót, illetve szakképzési hozzájárulást, sem rehabilitációs hozzájárulást fizetniük, a kisvállalati adóalanyoknak pedig a 2020. november havi adókötelezettség-megállapításánál a személyi jellegű kifizetéseket nem kellett figyelembe venniük. A vendéglátásban és a szabadidős ágazatban működő vállalkozások, a szálláshely-szolgáltatók, az utazásszervezők és a magántulajdonú buszos vállalkozások 2020. novemberétől 2021. januárig mentesültek a munkáltatói közterhek megfizetése alól. A szociális hozzájárulási adó mértékét 15,5 százalékra csökkentették 2020. júliustól az év végéig.

Azon cégek számára, amelyeknek otthoni munkát kellett elrendelniük alkalmazottaik számára, több országban is kedvezményeket vezettek be. Belgiumban és az Egyesült Királyságban az otthonról dolgozó munkatársak adómentesen elszámolhatják az otthoni munkához szükséges pluszkiadásait (például irodabútor, számítástechnikai eszközök, internet-előfizetés). Írországban adómentes napi juttatást kapnak az otthon dolgozók, kompenzálva pluszkiadásukat.

Általánosságban is megjelenik a költségtérítés és a természetbeni juttatások adóvonzatának enyhítése. Hollandiában a munkáltatók emelt összegben adhatnak adómentes költségtérítést munkavállalóiknak, Romániában a természetbeni juttatások jövedelemadó- és járulékmenteséget élveznek azon dolgozók számára, akik elővigyázatosságból izolálódnak. Németországban azon speciális juttatások, amelyeket a munkáltatók a járvány okozta válsághoz kapcsolódóan adtak munkavállalóiknak 2020 folyamán, 1500 euró értékig jövedelemadó- és járulékmentesek. Az Egyesült Királyságban a dolgozóikat Covidra tesztelő cégek a tesztekre mint természetbeni juttatásra vonatkozó adó alól mentességet kapnak a 2021 áprilisától 2022 áprilisáig terjedő időszakban. A költségvetés 105 millió fontos keretet biztosít erre a célra.¹³

Emellett egyéb, munkáltatói adókkal kapcsolatos könnyítéseket is bevezettek a különböző európai országokban. Belgiumban a kritikus szektorokban a túlóra adómentes, valamint a bérekre rakódó munkáltatói adóterheket elengedik azon vállalatok esetében, melyek igénybe vették az ideiglenes munkanélküliség intézményét. Írországban a Covid által súlyosan érintett szektorokban azon munkáltatók, melyek forgalma legalább 30 százalékkal esett, heti bértámogatást kapnak (a támogatási csomag új szakasza 2020 szeptembertől 2021 decemberig tart). Hollandiában az adómentes utazási hozzájárulásra vonatkozó intézkedést meghosszabbítják 2021. októberig (ami akkor is jár, ha a munkavállaló otthonról dolgozik és a költség nem merül fel). Az Egyesült Királyságban a kis- és középvállalkozások igényelhetnek covidos alkalmazottaik számára kormányzati táppénz-keretet.

¹³ Lásd gov.uk.

6.3. Egyéb

A cégek likviditásának javítása érdekében egyéb, adózással kapcsolatos lépéseket is bevezettek az EU-tagállamok. Felgyorsították az adó-visszatérítések menetét Belgiumban, Dániában, Franciaországban, Görögországban, Magyarországon, Írországon, Lettországon és Szlovákiában. áfa-csökkentést és társasági adókedvezményt szinte minden tagállamban bevezettek.

Magyarországon¹⁴ 2021-ben 1 százalékra csökkent a helyi iparüzési adó maximális mértéke a kedvezményezett körbe tartozó vállalkozások (egyéni vállalkozók, őstermelők, legfeljebb négy milliárd forint éves árbevételű kis- és középvállalkozások) esetében. A kisvállalati adó (kiva) mértéke 12-ről 11 százalékra csökkent, a kiva választásának bevételi értékhatára egymilliárdról hárommilliárd forintra, a kiva-körben maradás árbevételi plafonja pedig hárommilliárdról hatmilliárd forintra nőtt. Az újlakás-értékesítések áfája 5 százalékra csökkent.

7. HITELEZÉS ÉS HITELMORATÓRIUMOK

7.1. Hitelprogramok

A 2008-as válság kezelésének mintájára 2020 folyamán az európai országok szinte mindegyike bevezetett valamilyen, a vállalkozások likviditásának megőrzését célzó hitelprogramot, vagy kiterjesztette a cégek számára már elérhető hiteleket. A válság első szakaszában a hitelprogramok elsődleges célja a cégek gyors forráshoz juttatása volt, míg 2021-re megjelentek az „újraindulás” segítését célzó eszközök.

A járvány kapcsán meghirdetett programok jellemzően kedvező kamatozású (0–4 százalék közötti), államilag támogatott hiteleket kínálnak, amelyeknek a törlesztését a legtöbb esetben csak egy türelmi időszak után kell megkezdeni. A hitelek egy része közvetlen módon, az államon vagy valamilyen állami intézményen keresztül érhető el (például Franciaországban, Hollandiában vagy Németországban), de a leggyakrabban a bankrendszer közvetítésével valósul meg.

Utóbbi esetben a legtöbb országban az állam hitelgarancia keretében részben átvállalja a hitelezés kockázatát a pénzügyi szektortól, ezzel ösztönözve a vállalkozások forráshoz jutását. A hitelgarancia előnye, hogy szemben a közvetlen pénzügyi támogatásokkal, nem ró azonnali terhet a költségvetésre, és amennyiben megfelelően választják ki a hitelezett cégek körét, később sem jelentkezik költségvetési hatása. Az ilyen típusú programoknak ugyanakkor számos egymással összefüggő kockázata is jelentkezhet (*Anderson és szerzőtársai*, 2021). Egyrészt a hitelgarancia-programok célja, hogy gyorsan biztosítsanak pénzügyi forrást a cégek számára, amit több országban (például Olaszország, Franciaország, Lengyelország) a hitelbíráló idejének és adminisztratív terheinek csökkentésével igyekeznek elérni. Ha azonban túl könnyűvé válnak a hitelhez jutás feltételei, a támogatott körbe olyan cégek is bekerülhetnek,

¹⁴ Lásd kormany.hu.

amelyeknél fennáll a nemteljesítés kockázata, ami mind a bankszektor, mind a költségvetés számára kiadással jár. Emellett fennáll annak a veszélye is, hogy a programok olyan vállalkozásokat is támogatnak, amelyeket a hitel tart ideiglenesen életben, hosszabb távon azonban nem lesznek képesek a támogatás ellenére sem talpra állni („zombifikáció”), ezzel pedig a hatékonyság csökken, a kevésbé életképes cégek a versenyképesebbek elől foglalnak le forrásokat. Hosszabb távon ugyanakkor felmerülhet a cégek eladósodásának veszélye is.

A fenti kockázatok mellett a hitelfeltételek túl szigorúra szabásával és a nem megfelelő mértékű állami garanciával a támogatáshoz jutók köre túl szűkké is válhat. Emiatt a döntéshozók az első hullám idején bevezetett programokat általában módosították az azóta eltelt időszakban. A kedvezményezett köre a legtöbb európai országban általában a kis- és középvállalkozások voltak, amelyet egyes esetekben (például Olaszország, Franciaország) kiterjesztettek a nagyvállalatokra is. Az állami garancia mértéke jellemzően 50 és 100 százalék közötti volt, azonban több országban a garancia mértékének növelése mellett döntöttek, így például Horvátországban 65 százalékról 80 százalékra, Hollandiában 50 százalékról a nagyvállalatok esetében 80, a kis- és középvállalkozások esetében 90 százalékra emelték a hitel államilag garantált arányát.

A kockázatos hitelek kiszűrése érdekében több országban további feltételeket is támasztanak a programban való részvételhez. Németország például 100 százalékos állami garanciát nyújt, viszont csak olyan cégek vehetik igénybe a garantált hiteleket, amelyek legalább 2019 óta nyereségesen működnek, a támogatás pedig nem használható adósságkezelésre. Ausztriában az elérhető hitel mértéke a korábbi árbevételhez kötött, az igénybe vevő cégeknél pedig egy éven keresztül tiltott az osztalék- és a vezetői bónuszok fizetése. Portugáliában és Spanyolországban a támogatott hiteleket a leginkább érintett ágazatokban működő cégek, Svédországban pedig az egyébként versenyképesen működő, de a járvány miatt kimutatható veszteséget elszenvedő vállalkozások vehetik igénybe.

7.2. Hitelmoratóriumok

A hitelezés területén a vállalkozások likviditásának megőrzését segítő eszköz volt a hitelmoratórium is, amelyet Európa számos országában alkalmaztak. Hasonlóan más válságkezelő eszközökhöz, a jogosultak köre a hitelfizetési moratórium esetében is eltérő az egyes országokban. A két jellemző megoldás a teljeskörűség, azaz a hitelfizetési moratórium kiterjesztése minden vállalkozásra (például Magyarország, Szerbia), illetve a jogosultak körének korlátozása bizonyos vállalati csoportokra, így például a mikrovállalkozásokra (Ausztria), a kis- és középvállalkozásokra (például Szlovákia, Olaszország) valamint a Covid-járványhoz köthető bevételkiesést elszenvedőkre (Franciaország, Románia, Hollandia). Az igénybevétel módja is eltérő volt, Magyarországon kivételesnek mondható módon a moratóriumba való belépés automatikus volt, míg a legtöbb országban kérvényezni kellett a hitelfizetések halasztását. A mo-

ratóriumok időtartamát az első hullám után a legtöbb érintett országban az újabb járványhullámokhoz kötődően meghosszabbították, így a legtöbb országban jellemzően legfeljebb 2021. első félévéig lehetett igénybe venni, egyes országokban – például Máltán, Portugáliában és Magyarországon – azonban a moratórium elérhetősége kitolódott 2021 őszéig.¹⁵

8. KITEKINTÉS: A KORMÁNYZATI INTÉZKEDÉSEK HATÁSA ÉS A JÁRVÁNY UTÁNI IDŐSZAK KOCKÁZATAI

Bár a fenti intézkedések hatásai valószínűleg hosszabb távon ítélnélhetőek meg, az első szakirodalmi értékelések azt mutatják, hogy a különböző kormányzati intézkedések összességében mérsékelni tudták a járvány és a korlátozások negatív gazdasági hatásait. *Ozili–Arun* (2020) eredményei szerint a kormányzatok által elrendelt lezárások hosszának növekedése, a monetáris politikai lépések megtétele és a nemzetközi utazási szigorítások elrendelése súlyosan, negatívan érintették a gazdasági aktivitás szintjét, valamint a részvényárfolyamot. Ezzel ellentétben a belföldi utazási szigorítások és a magasabb szintű fiskális politikai költség pozitív hatással volt a gazdasági aktivitás szintjére és a részvényárfolyamra. A szerzők szerint a fiskális politikai költség a válságkezelés hatékonyabb eszközének tűnik, mint a monetáris politikai lépések, mivel a sok központi bank által alkalmazott lazító monetáris lépések (kamatsökkentés) súlyosbíthatják az inflációs nyomást, ami rövid távon ronthatja a makrogazdasági stabilitást.

Sapir (2020) a járványnak az EU-tagállamok gazdaságára gyakorolt hatását vizsgálta. A járvány okozta gazdasági károkat az Európai Bizottság 2020-as GDP növekedési ütem előrejelzésének 2020. február és július közötti változásával közelítette. Eredményei szerint a szigorúbb kormányzati intézkedések (lezárások) nagyobb gazdasági visszaeséshez vezettek. A vizsgált államokban a turizmus GDP-n belüli aránya szignifikánsan növelte a járvány okozta gazdasági károkat, míg a kormányzás minősége mérsékelte azokat.

Ashraf (2020) 77 országból származó, 2020 januárja és áprilisa közötti adatok alapján vizsgálta a kormányzati intézkedéseknek a részvénytőkepiaci hozamra gyakorolt hatását. Eredményei szerint a társadalmi távolságtartás (*social distancing*) közvetlen negatív hatással volt a részvénytőkepiaci hozamra a gazdasági aktivitás romlása miatt, de közvetett pozitív hatást is talált a Covid-fertőzött esetek számának csökkenésén keresztül. Ezenkívül úgy találta, hogy a lakossági figyelemfelhívó programok (*public awareness programs*), a tesztelésre és a karanténra vonatkozó kormányzati döntések, valamint a jövedelemtámogató csomagok pozitív piaci hozammal jártak.

A pozitív értékelések mellett a járvány utáni időszakban a fenti támogatásokhoz kötődően az elemzők több, a munkaerőpiacot érintő kockázatra is felhívják a figyelmet.

¹⁵ Az egyes hitelmoratóriumokra vonatkozó adatok forrása a *Eurofund* (2020–2021) adatbázisa.

A bemutatott intézkedések kapcsán az egyik legfőbb kockázati tényezőnek a költségvetési hatások tekinthetők. A járvány miatt bevezetett korlátozó intézkedések, a kiadásoknak a támogatásokhoz kapcsolódó növekedése és a bevételek elmaradása a legtöbb országban a költségvetési hiány és az államadósság növekedését okozza. Egyes elemzők arra hívják fel a figyelmet, hogy a járvány elhúzódása egyes országokban olyan államadósság-növekedéssel fenyegethet, mint amilyent a 2008-as válságot követően lehetett tapasztalni (*OECD*, 2021b, *World Bank*, 2021).

Ahogy áttekintésünkben látható, a legtöbb európai országban a járvány enyhülésével és az oltási programok felgyorsulásával megkezdődött a különböző cégeknek nyújtott támogatások kivezetése. Egyes elemzések ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy a költségvetési támogatási programok túl gyors megvonása nehéz helyzetbe hozhatja az érintett vállalkozásokat, különösen amiatt, hogy a kereslet több területen még nem állt vissza a járvány előtti szintre, mindez pedig nehezítheti a gazdasági helyreállást. Az Európai Központi Bank becslése szerint az egyes intézkedések hasonló időben történő kivezetése az öt legnagyobb európai gazdaságban a háztartások és a vállalkozások jövedelemcsökkenésével fog járni, ami gazdasági visszaesést okozhat. Ennek mértéke azonban függhet attól, hogy az adott országok intézkedési csomagjai mennyire kiterjedtek, és milyen mértékben támaszkodnak az egyes eszközökre. A kivezetés szempontjából a legnagyobb kockázatot a hitelmoratóriumok, a bértámogatási programok, illetve a közvetlen támogatások egyszerre történő megszüntetése jelentheti (*Rancoita és szerzőtársai*, 2020).

Különösen kérdéses lehet a kis- és középvállalkozások helyzete, amelyeket Európa-szerte a legerősebben érintett a válság, ugyanakkor a munkavállalók jelentős részét foglalkoztatják. Mindezzel párhuzamosan kérdéses lehet a hitelek kapcsán már felvetett „zombifikáció” jelensége, azaz hogy a támogatások olyan vállalkozásokat is életben tartanak, amelyeknek a működése már a válság előtt sem volt versenyképes (*Bircan és szerzőtársai*, 2020). A Bruegel elemzése arra hívja fel a figyelmet, hogy a cégalapítások és a csődök átlagos száma az Európai Unióban 2020-ban visszaesett, ám míg a cégalapítások száma 2020 harmadik negyedévére elérte a korábbi értéket, a csődök száma alacsonyabb volt, mint 2019-ben, ami arra utal, hogy a támogatásokkal olyan cégek is élni tudtak, amelyek ezek nélkül csődbe mentek volna (*Anderson és szerzőtársai*, 2021). Mindez egyben előrevetíti azt is, hogy a járvány lecsengése után a csődök számának növekedése várható.

A járvány utáni időszak további kockázatát jelenti, hogy a válság – hasonlóan a 2008-ashoz – bizonyos munkavállalói csoportokat jobban érintett, mint másokat. A Covid-járvány által a leginkább érintett szektorokban éppen a legsérülékenyebb foglalkoztatotti csoportokba tartozók dolgoztak, a nők, a fiatalok, illetve az alacsonyabb képzettségűek, míg a távmunka éppen a magasabb képzettséget kívánó munkahelyek esetében volt a legkönnyebben megoldható. Mind-

ez a munkaerőpiaci egyenlőtlenségek mélyüléséhez vezet (IMF, 2020, OECD, 2021b), amelyre reagálva, mint láthattuk, egyes országokban az érintett csoportokat támogató eszközöket vezettek be, de a probléma valószínűsíthetően hosszabb távon is beavatkozást igényel. Ehhez kapcsolódóan az OECD (2021c) és a *World Bank* (2021) elemzései kiemelik, hogy a járvány miatti iskolabezárások és a digitális oktatásra átállás szintén a hátrányosabb helyzetben lévő fiatalokat érintették jobban, aminek munkaerőpiaci hatásai később jelentkezhetnek.

Végül a járvány utáni időszak fontos kérdése lesz, hogy a vállalkozások hogyan tudnak alkalmazkodni az esetleges következő válságokhoz, és az olyan, már korábban is létező, de a járvány miatt felgyorsult folyamatokhoz (OECD 2021b, *World Bank*, 2021), mint a digitalizáció és az automatizáció, valamint ehhez köthetően a munkahelyek átalakulása (McKinsey, 2020), a munkaerőpiaci egyenlőtlenségek növekedése, továbbá az olyan globális változásokhoz, mint a gazdasági növekedés lassulása vagy a klímaváltozás.

Hivatkozások

- ANDERSON, J.–PAPADIA, F.–VÉRON, N. (2021): [COVID-19 credit-support programmes in Europe's five largest economies](#). Working Paper, 03/2021, Bruegel.
- ASHRAF, B. N. (2020): [Economic impact of government interventions during the COVID-19 pandemic: International evidence from financial markets](#). Journal of Behavioral and Experimental Finance, Vol. 27.
- BIRCAN, Ç.–DE HAAS, R.–SCHWEIGER, H.–STEPANOV, A. (2020): [Coronavirus credit support: Don't let liquidity lifelines become a golden noose](#). VoxEu, június 3.
- EUROFOUND (2020): [COVID-19: Policy responses across Europe](#). Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EUROFUND (2020–2021): [COVID-19 EU PolicyWatch](#). Database of national-level responses.
- IMF (2020): [Euro Area Policies: 2020 Consultation on Common Euro Area Policies](#). IMF Country Report, No. 20/324. december 22.
- JANKOWSKA, D.–HANSLIK, G. (2020): [CMS Expert Guide to coronavirus related loan moratoriums](#). Corporate and retail loans in times of crisis.
- KPMG (2021): [COVID-19 Global Tax Developments Summary](#). KPMG International Limited,zeptember 1.
- MAKÓ ÁGNES–NÁBELEK FRUZZSINA (2020): [A koronavírus-járvány következtében bevezetett munkaerőpiaci intézkedések Európában](#). Megjelent: *Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás* (szerk.) (2020): *Munkaerőpiaci tükrök*, 2019. Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest, 47–56. o.
- MCKINSEY (2020): [How COVID-19 has pushed companies over the technology tipping point – and transformed business forever](#). McKinsey & Company, október 5.
- OECD (2021a): [What have countries done to support young people in the COVID-19 crisis?](#) OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), július 6.
- OECD (2021b): [Tax and Fiscal Policies after the COVID-19 Crisis](#). OECD Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors.
- OECD (2021c): [Designing active labour market policies for the recovery](#). OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19).
- OZILI, P.–ARUN, T. (2020): [Spillover of COVID-19: impact on the Global Economy](#). MPRA Paper, No. 99850, április 26.
- RANCOITA, E.–GRODZICKI, M.–HEMPELL, H.–KOK, C.–METZLER, J.–PRAPIESTIS, A. (2020): [Financial stability considerations arising from the interaction of coronavirus-related policy measures](#). Financial Stability Review, november.
- SAPIR, A. (2020): [Why has COVID-19 hit different European Union economies so differently?](#) Policy Contribution, No. 18. Bruegel.
- WORLD BANK (2020): [Global Economic Prospects](#).